

Царьова Ірина Валеріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Царьов Олександр Дмитрович

кандидат педагогічних наук,

заступник декана факультету

підготовки фахівців для підрозділів

превентивної діяльності

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ЮРИДИЧНА МОВА ЯК ФЕНОМЕН ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Інструментальні концепції мови схильні інтерпретувати внутрішню форму знака як технічний прийом утілення визначеного в матеріальному знаку (через вибір одного з ознак предмета, його вираження в мотивувальній базі нового), антропоцентричні погляди на внутрішню форму припускають інше її бачення – як феномен, що направляє діяльність носія мови (і це стосується головних іпостасей такої діяльності – і автора, і його реципієнта). Специфічна онтологія юридизації мови формує особливий гносеологічний підхід, пов'язаний з реалізацією послідовного погляду на мову крізь призму тих законів, які визначають залучення конкретних явищ мови в юридичну практику. Коли ми говоримо про гносеологічні аспекти проблеми, зауважимо, що мова виступає «дзеркалом» розгляду інших сфер життя, а лінгвістичний апарат використовується як мова опису. Найчастіше відбувається навпаки: лінгвістика охоче бере на озброєння концепції, вироблені в інших науках (досить помітна експансія в лінгвістику синергетики, когнітивістики).

Якість закону визначається якістю мови, яким він написаний. Досягнення точності викладу норм права сприяє їх цільовій реалізації і, як наслідок, ефективності правового регулювання. Мова є винятково складним утворенням і може бути визначена з різних аспектів. Для того, щоб отримати більш повне уявлення про мову, необхідно роз'яснити, що саме є феноменом. Відповідь на це питання можна знайти в роботах вчених-мовознавців: юридична мова – це «система матеріальних одиниць, що служить для спілкування людей і відбивається у свідомості колективу у відволіканні і незалежно від конкретних думок, почуттів і бажань людей» [3, с. 26].

Представники «лінгвістики тексту» справедливо наполягають на застосуванні терміна «текст» тільки до письмових документів. У сучасній україністиці проблеми юридичної термінології постійно перебувають у центрі уваги науковців. Цими проблемами займаються Комітет наукової

термінології НАНУ, відділ термінології Інституту української мови НАНУ, багато лексикологів. Новітні теоретичні дослідження представлені в працях Л. Ажнюк, І. Кочан, Н. Кондратенко, Г. Мацюк, Л. Симоненко, О. Тараненка та ін. Одне з найбільш повних визначень тексту в руслі текстолінгвистики належить В. Р. Гальперіну, згідно з яким «текст – це твір мовотворчого процесу, що володіє завершеністю, об'єктивністю у вигляді письмового документа, літературно оброблене відповідно до типу цього документа, твір, що складається з назви (заголовка) і ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [1, с. 18].

Як інструмент управління товариством, право існує в мовній формі. На сьогоднішній день загальноновизнаним є розуміння права як своєрідного тексту. У класичному розумінні текст є феноменом, орієнтованим на сприймання закладеного в ньому змісту. Водночас зміст тексту не лежить на поверхні – це твір, зрозумілий не кожному, і його сенс не можна передати іншим людям у готовому вигляді (предмети, знаки, тексти, символи є лише засобами транслявання сенсу) [4, с. 35]. Право є наслідком світоглядних ціннісних принципів, що є характерними для людини. Реалізація права – закону і справедливості – залежить від моральної свідомості.

Текст як правильно організована форма комунікації, як повідомлення містить одиниці, засоби, сигнали тощо, достатні і необхідні для побудови на його основі правильної та осмисленої моделі [5, с. 3]. Тому правова комунікація – це ідеальна абстрактна інформаційна модель (моделює позитивну поведінку в умовах абстрактної ситуації, не визначаючи суб'єкта) конкретних суспільних відносин та юридичних фактів. Зазначимо, що в інноваційних системах визначальним компонентом виступає не категорія «інформація», а феномен «комунікація», у якій інформація – складн. Не випадково відомий французький соціолог Ж. Бодрійєра характеризував нашу епоху як епоху «екстазу комунікацій». На користь цього свідчить той факт, що ідеєю фундаментального людського «права на комунікацію» починають все більше й більше цікавитися вчені різних галузей знань.

Щодо сучасного права можна сказати, що сьогодні ми залучені в процес модернізації сучасних суспільств і їх правових систем. Дія цього процесу раніше не була відома в таких масштабах. Те, що в глобальному масштабі сучасне суспільство трансформується в сукупність регіональних товариств, є інституційним фактом, який у перспективі соціальної теорії і теорії права вже не можна ігнорувати. Якщо в одному правовому і культурному співтоваристві модернізація правової системи (правова система розуміється тут як позитивне буття всього права, створеного шляхом політико-правових рішень) практично близька до завершення, у спільнотах інших правових систем, обмежених і відгороджених регіональними рамками, модернізація (хоча б часткова) може початися тільки в формах архаїчного права або до-

сучасного права товариств з розвиненою культурою. Отже, глобалізація правової комунікації виявляється в міжнародно-правовому регулюванні інформаційних процесів, зокрема, через: утворення спеціалізованих структур Організації Об'єднаних Націй; формування національних комунікаційно-правових моделей національних адоптацій інноваційних систем до кращого зарубіжного досвіду; розбудову мереж правової комунікації на рівні регіонів (енергетичний омбудсмен, бот-юрист, on-line адвокат, грантрастингові центри тощо). У правовій комунікації стає превалюючим соціальний аспект, зокрема, надається безоплатна правова допомога для громадян та юридичних осіб; юридичні консультації, коментарі; роз'яснення нових положень нормативно-правових актів; забезпечується доступ громадян до центрів, правових бюро, юридичних клінік.

У центрі правової комунікації завжди є відношення між правовим встановленням і правовим наслідком. Наявна кореляція між нормами і фактами, яка знаходить тут час від часу своє втілення, не може зводитися тільки до нормативістської або до позитивістської систем уявлень, що нерідко трапляється в методології юридичної науки і в загальній теорії права. У перспективах досліджень слід розглянути юридичні тексти як інформаційно-комунікативні системи.

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 139 с.

2. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. *Юрислингвистика-1: Проблемы и перспективы*: Межвуз. сб. науч. трудов. Под ред. Н. Д. Голева. Барнаул, 2000. С. 11–58.

3. Головин Б. Н. Введение в языкознание. М.: Высш. шк., 1966. 329 с.

4. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посібн. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.

5. Сидоров Е. В. Основы современной концепции текста. М., 1987. 47 с.